

Opkomst en ondergang van Jouw Amersfoort

De aanloop

De verkiezingen in 2002 leverden voor Amersfoort een nieuwe situatie op. Er ontstond een oppositie van drie nieuwe fracties: Leefbaar Amersfoort (4 leden), de SP (3) en de Burgerpartij Amersfoort (2), samen goed voor elf zetels. D66, tot dat moment een van de coalitiepartijen, viel terug tot twee fractieleden en nam niet langer deel aan het college. Deze partij stemde op pragmatische wijze wisselend mee met de coalitie of de oppositie.

In 2003, tijdens een werkbezoek aan Liberec, filosofeerden fractieleden van Leefbaar Amersfoort, de Burgerpartij Amersfoort en D66 voorzichtig over nauwere samenwerking. Deze ontmoeting had geen direct gevolg, maar ruim een jaar later stelde een van deze gespreksdeelnemers, de D66-er Steven Pieters, binnen zijn partij voor om in 2006 als plaatselijke partij aan de verkiezingen deel te nemen en hiertoe samenwerking te zoeken met Leefbaar Amersfoort.

Het initiatief van D66 werd in 2005 door Leefbaar Amersfoort overgenomen. Het meest tastbare resultaat hiervan was dat in het voorjaar van 2005 de fracties van Leefbaar Amersfoort en D66 onder een nieuwe naam samen optrokken: Jouw Amersfoort. De opzet van deze samenwerking was dat de twee partijen niet onder eigen vlag, maar gezamenlijk onder het vaandel van Jouw Amersfoort aan de verkiezingen in 2006 zouden gaan deelnemen. Voorafgaand aan de eerste samenwerkingsstap werden enkele afspraken gemaakt: over een dubbele fractieleiding tot aan de installatie van de nieuwe raad en over het lijsttrekkerschap. Overige organisatorische afspraken werden in de aanloop naar de verkiezingen gemaakt.

Verkiezingen 2006

Bij de verkiezingen van 2006 trad D66-er Mirjam Barendregt op als lijsttrekker. Na een soms heftige discussie werden de plaatsen twee, drie en zes toegewezen aan leden van Leefbaar Amersfoort, plaatsen vier en zeven (naast plaats één) werden ingevuld door leden van D66. Plaats vijf werd gereserveerd voor een partijloze kandidaat, evenals de plaatsen 10, 15, 20 en 25. Jouw Amersfoort behaalde tijdens de verkiezingen drie zetels (Mirjam Barendregt, Raphaël Smit en Pim van den Berg), de helft van het aantal zetels dat deze partijen vóór de verkiezingen innam.

Het bestuur van Jouw Amersfoort bestond tot aan de verkiezingen uit zes personen: de fractievoorzitter van Leefbaar Amersfoort alsmede de voorzitter en vice-voorzitter van deze partij, en de twee fractievoorzitters van D66 alsmede de voorzitter van deze partij. Deze zes bestuursleden waren tevens de enige leden van de vereniging Jouw Amersfoort. Verdere ledenwerving werd uitgesteld tot na de verkiezingen: Leefbaar Amersfoort voorzag bij actieve ledenwerving voorafgaand aan de verkiezingen een ledendominantie van D66, waardoor moeizaam tot stand gebrachte afspraken tussen de twee partijen op de tocht zouden komen te staan.

In de maanden voorafgaand aan de verkiezingen kwamen verschillende afspraken pas na heftige discussie tot stand. Dit was het gevolg van de cultuurverschillen tussen de twee partijen. Een heftige discussie ontstond over het al dan niet aangaan van een lijstverbinding met de Burgerpartij. De fractieleden van Leefbaar Amersfoort gingen hiervoor, leden van D66 dreigden zich terug te trekken uit de samenwerking indien het bestuur tot deze lijstverbinding zou besluiten. Uiteindelijk kon de lijstverbinding niet tot stand komen doordat op het beslismoment de leden van D66 niet meer tijdig konden worden geraadpleegd. Deze gang van zaken leidde er wel toe dat een aantal kandidaten van Leefbaar Amersfoort, die zich hierdoor gepiepeld voelden, van verdere actieve deelname afzagen.

Afwikkeling van de verkiezingen

De voor sommige fractieleden sterk tegenvallende verkiezingsuitslag leidde tot enige emotie binnen bestuur en fractie van Jouw Amersfoort. Enkele kandidaten met wethouderambities zagen deze ambities in rook opgaan. Overigens was binnen de kring van Leefbaar Amersfoort de drive om aan een college deel te nemen, ook bij continuering van de sterkte uit de voorafgaande raadsperiode, uiterst gering. De animo om in het geval dat collegedeelname aan de orde zou komen, hiervoor een kandidaat uit D66-kring te steunen, was vrijwel nihil.

De eerste (en voor zover na te gaan ook laatste) vergadering van bestuur en fractie na de verkiezingen verliep heftig. Emoties, gebaseerd op cultuurverschillen en onderdrukt tijdens de campagneperiode, laaiden op. Even dreigde een splitsing binnen de nieuwe fractie. Deze werd voorkomen doordat een van de Leefbaar-kandidaten (Raphaël Smit) het bestuur verliet en, gezien de ledensituatie van dat moment, daarmee partijloos werd. De doelstelling, tijdens de opstelling van de lijst geuit, waarbij ook niet-partijgebonden burgers lid van de fractie van Jouw Amersfoort konden worden, was hiermee via een omweg gerealiseerd. Overigens had het bedankje voor het bestuur ook in minder emotionele omstandigheden plaatsgevonden: Raphaël Smit was van mening dat een fractielid niet tevens volwaardig lid van het (onder meer controlerende) bestuur kan zijn.

Tijdens de vergadering werd door de voorzitter van Jouw Amersfoort meegedeeld dat met het in functietreden van de nieuwe fractie de partij Leefbaar Amersfoort zou ophouden te bestaan. De voorzitter zag het als een van zijn opdrachten om Jouw Amersfoort op korte termijn op te bouwen tot een stabiele partij. Overigens heeft dit tot op heden nog niet plaatsgevonden. Tegen de verwachtingen van sommigen in, bleek de fractie als team te kunnen functioneren. Door elkaar voldoende te gunnen, ontstonden er geen onbespreekbare conflicten.

Fractie en legitimiteit

De fractie van Jouw Amersfoort bemerkte na enkele maanden dat van de voorgenomen plannen tot vorming van een partij geen sprake was. Er waren geen leden, er was geen ‘voeding’ vanuit werkgroepen of andere vormen van achterban en er was geen platform waar het optreden van de fractie werd beoordeeld aan de hand van een programma. Dit laatste zou ook niet gemakkelijk zijn geweest daar de waan van de dag niet in alle voorkomende gevallen aan de hand van programma-uitspraken standpunten konden worden geformuleerd. Een ledenvergadering, die in deze lacune had moeten voorzien, was niet voorhanden.

Voor Raphaël Smit was deze gang van zaken aanleiding om bij de start van het nieuwe politieke jaar, in augustus 2006, een aantal vragen aan de orde te stellen. Deze hadden vooral te maken met de legitimiteit van het optreden van de fractie: voor wie doen we het, wie controleert ons daarin en wie treedt er op als een georganiseerd, indien nodig kritisch, klankbord. Bespreking van deze vragen werd naar een volgende bijeenkomst verschoven. Nadat ook tijdens de volgende bijeenkomst, rond de jaarwisseling, aan de gestelde vragen voorbij werd gegaan en de discussie naar april 2007 werd doorgeschoven, zette Raphaël Smit een aantal stellingen – om de discussie op scherp te stellen – op papier. Deze stellingen waren als volgt:

Een jaar fractie Jouw Amersfoort

Vijf stellingen voor het aangaan van een interne discussie

Jouw Amersfoort is het resultaat van een onderlinge afspraak. Continuïteit hiervan is afhankelijk van externe ontwikkelingen

Het idee tot samenwerking tussen de fracties van Leefbaar Amersfoort en D66 werd anno 2004 ingegeven door een gebrek aan vertrouwen in de wervingskracht van elk der fracties. Door landelijke discussies was het begrip 'Leefbaarheid' een synoniem geworden voor ruzie, achterkamerpolitiek en onbenu. D66 zakte in verkiezingspools steeds verder weg. Na de afgelopen verkiezingen is door de wijze van oppositievoeren door Pechtold een wederopstanding van D66 als landelijke partij voelbaar. Klimt deze partij wederom op uit een diep dal? Indien dat plaatsvindt, kan dit voor de plaatselijke D66-afdeling aanleiding zijn in 2010 weer onder eigen vlag aan de gemeenteraadsverkiezingen deel te nemen. Dit heeft uiteraard repercussies voor het optreden van de fractie van Jouw Amersfoort.

Het ontbreekt Jouw Amersfoort aan elke vorm van ideologische basis

De ideologische en politieke achtergrond van de fractieleden van Jouw Amersfoort loopt sterk uiteen. Een intensieve discussie over ideologische uitgangspunten en maatschappelijke opvattingen heeft nooit plaatsgevonden. Pragmatisme kenmerkt het optreden van de fractie, alhoewel tenminste twee van de fractieleden géén typisch pragmatische politieke achtergrond hebben. Pragmatisme lijkt te passen bij het openbaar bestuur van deze tijd, maar gebrek aan ideologie levert vooral kleurloosheid op.

De fractie van Jouw Amersfoort functioneert als een v.o.f.

Afgezet tegen de gemiddelde kwaliteit van de Amersfoortse gemeenteraad mag worden gesteld dat het onder de leden van de fractie van Jouw Amersfoort niet ontbreekt aan kwaliteit. De praktijk is echter dat de leden van de fractie elk hun eigen nummer maken. Los van de onderlinge verhoudingen, waarmee niets mis is, vormt de fractie geen team van mensen met een gezamenlijke historie. Dit straalt af bij het optreden van de fractie.

De fractie van Jouw Amersfoort levert weinig toegevoegde waarde op.

Binnen de raad (De Ronde en Het Besluit) levert Jouw Amersfoort een nuttige bijdrage op tijdens de te voeren discussies. Stedelijk gezien, dus buiten het stadhuis, is de zichtbaarheid van Jouw Amersfoort gering en de bekendheid na twee jaar optreden laag. Hierbij speelt het feit een rol dat Jouw Amersfoort een kleine fractie is en daarmee geen werkelijke machtspositie inneemt. In de ogen van velen bepalen enerzijds de coalitiepartijen en anderzijds BPA en SP, die over een herkenbare achterban beschikken, het beeld. Stadgenoten die geen binding hebben met een landelijke partij en zich moeilijk kunnen vinden in het gevoerde collegebeleid, hebben meer vertrouwen in de BPA dan in Jouw Amersfoort – ook al zijn er genoeg argumenten aan te voeren dat deze keuze ten onrechte is.

Het beeld van Jouw Amersfoort is voor velen dat van een bestuurlijke partij die door omstandigheden niet binnen het college is vertegenwoordigd.

Amersfoort, 15 april 2007

Op 15 april bleef bespreking van de geformuleerde stellingen uit. Een discussie hierover werd wederom enkele maanden uitgesteld. De bijeenkomst in de zomer bood slechts beperkte tijd op voor bespreking, die daardoor dus ook toen grotendeels achterwege bleef. Conclusies werden in het geheel niet getroffen, wel werd de opsteller van de stellingen verweten nog te vaak terug te grijpen op de ervaringen en denkbeelden van Leefbaar Amersfoort. Iets anders was er feitelijk ook niet!

Discussie breder getrokken

De onwil binnen de fractie om over het eigen functioneren te spreken, leidde er toe dat Raphaël Smit op 3 oktober onder de titel: 'Jouw Amersfoort, een mislukt experiment?' een bijdrage op zijn internetsite zette. De gestelde vraag werd in deze bijdrage in positieve zin beantwoord! De bijdrage was feitelijk een parafrase op de vijf stellingen. In de bijdrage werd tevens aangekondigd dat de opsteller behoefte had aan een democratische bedding. Indien Jouw Amersfoort in het bieden hiervan zou blijven falen, lag een overstap naar een andere partij voor de hand.

Jouw Amersfoort, een mislukt experiment?

Woensdag 3 oktober 2007

'Namens wie zit jij eigenlijk in de raad?' Een vraag die mij dit jaar meermaals is gesteld. Meestal zonder dubbele achtergrond, gewoon uit belangstelling. 'Namens onze kiezers!' is het meest simpele antwoord dat ik daarop kan geven. Maar daar neemt lang niet iedereen genoegen mee. 'Oké, de kiezers. Maar wie vormen jouw achterban. Bij wie verantwoord

jij je voor jullie optreden? Er zal toch wel een partij zijn die jullie voedt met nieuwe ideeën? Je komt toch wel regelmatig een groep partijgenoten tegen die zijn wensen naar voren brengt en beoordeelt of jullie je werk naar behoren uitvoeren?' Nee dus. Zelf ben ik partijloos. Dat mag je misschien ook kenmerkend noemen voor het 'Experiment Jouw Amersfoort': een deel van de kandidaten is als partijloze burger op de lijst beland. Ik niet, ik kwam uit Leefbaar Amersfoort, maar die partij bestaat niet meer. Ben ik gelukkig met mijn partijloze status? Eigenlijk niet. Ik was ruim dertig jaar actief lid van de PvdA, functionerend dus binnen een redelijk goed georganiseerde organisatie: met een soms zeer kritische partijafdeling (maar juist die critici waren mij lief), werkgroepen die onderwerpen uitdiepten en de raadsleden van inhoudelijke munitie voorzagen, opleidingsmogelijkheden, uitwisseling van ervaringen, noem maar op. Dergelijke elementen hoeven in een plaatselijke partij niet te ontbreken, ze kunnen bepalend zijn voor de kwaliteit van een fractie.

'Ja, maar er is toch een Jouw Amersfoort? Hoe gaan jou collega's er dan mee om?' Bij een dergelijke vraag sta ik met een mond vol tanden. Is er een Jouw Amersfoort? Feitelijk niet. Er is een bestuur van vijf leden, waaronder mijn twee fractiegenoten. Dat zijn ook precies alle leden, meer niet. En dat bestuur is sinds de verkiezingen niet meer bijeen geweest. Voor zover het de bedoeling is geweest om van Jouw Amersfoort een stedelijke stroming te maken, mag je dus stellen dat daar weinig of niets van terecht is gekomen. Erger nog, ik bespeur bij niemand enige drang om het begrip 'Jouw Amersfoort' inhoud te geven. Verder dan: we zouden weer eens bij elkaar moeten komen, komt men niet.

Is het experiment Jouw Amersfoort mislukt? Ik zou zeggen: ja! Er zitten drie burgers van onze stad in de raad voor wie het begrip 'zonder last of ruggespraak' zeer serieus van toepassing is. Wettelijk is er geen enkel probleem. Organisatorisch wel. We beschikken alle drie over een redelijk goed netwerk. Uit dat netwerk ontvang ik input, verantwoording hoef ik echter niet af te leggen. En dat geldt voor de hele fractie. De belangrijkste kracht van de fractie ligt in de samenwerking onder één naam van drie individuele politici. Het gebrek aan structuur impliceert overigens dat we geen verplichtingen tegenover elkaar hebben. In de praktijk blijkt dat te functioneren.

En toch is dit alles een ongezonde situatie – die in de praktijk ook moeilijk bespreekbaar blijkt te zijn. Blijf ik tot 2010 partijloos? Er lijkt mij weinig anders mogelijk. In elk geval heb ik een verkiezingsprogramma dat mij tot leidraad dient, ook al realiseer ik mij dat veel van onze kiezers daar nauwelijks kennis van hebben genomen – wat overigens voor vrijwel elke partij geldt. Maar of ik tot 2010 partijloos wil blijven, dat is de vraag. Een min of meer gestructureerde vorm van politieke legitimiteit is toch wel het minste dat mijn kiezers van mij mogen verwachten!

Deze bijdrage leverde voor de schrijver een groot aantal externe reacties op. Binnen de fractie van Jouw Amersfoort werd daarentegen elke discussie vermeden, temeer omdat de opsteller tegenover zijn fractiegenoten een afwachtende houding innam. Het gezegde: 'Wie zwijgt, stemt toe' zal hier echter niet a-priori van toepassing zijn.

De niet-bestaande partij

Op 20 oktober ging Volkskrant-journalist Marc Peeperkorn in een achtergrondartikel in op het verschijnsel van partijen zonder leden. Voorbeelden hiervan zijn onder meer de PVV van Geert Wilders en Trots op Nederland van Rita Verdonk. De leiders van deze twee bewegingen wensen expliciet geen partij rondom hun opvattingen te formeren. 'Steeds meer politici verkiezen een beweging zonder leden boven een partij', aldus signaleert Gerrit Voerman in het artikel. Hij is directeur van het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen van de Rijksuniversiteit Groningen.

Of deze voorbeelden opgaan voor Jouw Amersfoort, is de vraag: Jouw Amersfoort ontbeert een leider. Maar Gerrit Voerman voorziet nog andere problemen. Hij veroordeelt het geringe democratische gehalte van partijloze bewegingen: 'PvdA-leider Bos moet verantwoording afleggen aan zijn partij waarom hij geen nieuw Europees referendum wil. Je mag zo'n congres een farce noemen, je kunt er in ieder geval bij zijn. Op Wilders en Verdonk mag je alleen maar stemmen.'

Marc Peeperkorn haalt in zijn artikel ook Felix Rottenberg aan, die niet vies is van ingrijpende partijvernieuwing. Rottenberg ziet de nadelen van partijen. 'Maar ze zijn noodzakelijk. Met partijleden haal je tegenspraak binnen. Daar is ons parlementaire stelsel op gebaseerd: georganiseerde tegenspraak.'

De fractie van Jouw Amersfoort ontbeert dit alles. Er is geen partij, niet eens een beweging. De legitimiteit van het optreden van deze fractie is niet te achterhalen. Georganiseerde tegenstand ontbreekt, en daarmee ook een belangrijke basis voor het democratisch gehalte van de fractie.

Er is geen enkel signaal dat in deze situatie een verandering gaat optreden. Van een functionerend bestuur, die het initiatief tot de vorming van een structuur zou moeten nemen, is geen sprake. Twee van de drie fractieleden hebben duidelijk laten merken dat een discussie over het democratisch gehalte van de fractie wordt vermeden – waarschijnlijk omdat er geen antwoord is te geven op voor de hand liggende vragen.

Feitelijk rest de fractie van Jouw Amersfoort slechts een ding: zich als zodanig opheffen. Dit kan alleen maar gebeuren indien de huidige fractieleden een onderkomen zoeken bij een andere partij. De gemeenteraad verlaten zal tot gevolg kunnen hebben dat drie andere kandidaten van de lijst van Jouw Amersfoort de bestaande lijn van not to be voortzetten. Het ziet er naar uit dat de opsteller van de stellingen, de politieke apathie moede, als eerste dit besluit neemt!

Raphaël Smit
1 november 2007